

La planificació lingüística soviètica: des de la Revolució de 1917 fins a la fi del mandat de Khrusxov l'any 1964

Àlex Maspoch Luque

S103. Llengües en entorns socials

Treball Fi de Grau: Maig/2019

Dra. Aina Obis Monné

Llengües Aplicades (Facultat de Traducció i Ciències del Llenguatge)

Agraïments

En primer lloc, agraeixo la implicació i la dedicació de la meva tutora, l'Aina Obis Monné, que m'ha ajudat durant el procés, i en segon lloc, la col·laboració del professor i investigador Hèctor Alòs, que m'ha ajudat a contrastar i a ampliar la informació en tot moment.

Resum

La història de la Unió Soviètica des de la seva fundació fins el final del mandat de Khrushov es pot desxifrar través de l'estudi de la planificació lingüística. Aquest treball centra la investigació en les mesures preses en relació amb les llengües i fa una lectura del marc històric i polític de l'URSS. La metodologia emprada és l'anàlisi i comparació de documents sobre el tema per a la posterior discussió dels factors més importants i de la utilitat de la planificació. Aquesta anàlisi mostra diferents ideologies i concepcions pel que fa a la utilitat de les llengües i a la política nacional en el període investigat.

Resumen

La historia de la Unión Soviética desde su fundación hasta el fin del mandato de Khrushov se puede descifrar a través del estudio de la planificación lingüística. Este trabajo centra la investigación en las medidas tomadas en relación a las lenguas y hace una lectura del marco histórico y político de la URSS. La metodología utilizada es el análisis y la comparación de documentos sobre el tema para la posterior discusión de los factores más importantes y de la utilidad de la planificación. Este análisis muestra diferentes ideologías y concepciones en cuanto a la utilidad de las lenguas y a la política nacional en el periodo investigado.

Abstract

The history of the Soviet Union from its foundation to the end of Khrushchev's mandate can be comprehended by analysing its language planning. This study focuses the investigation on the measures related to languages and it makes an overview of the political and historical framework of the USSR. The methodology carried out in this paper is the analysis and comparison of documents about the topic in order to discuss the main elements and the objective of language planning. This analysis shows the different ideologies and conceptions concerning the roles of languages and the national policy in the research period.

Índex

1.	Introducció.....	1
2.	Estat de la qüestió.....	3
3.	Marc teòric.....	4
3.1	Context sociohistòric.....	4
3.2	Configuració del territori i el poder a l'URSS.....	5
3.2.1	Famílies lingüístiques i comunitats.....	6
3.2.2	Unitats administratives.....	6
3.2.3	Progrés industrial i unitat nacional.....	8
3.2.4	Estatus de les llengües.....	9
3.3	Llengües nacionals i llengües nadiues.....	9
3.4	Oficialitat.....	10
3.5	Cap a un nou model de societat.....	10
4.	Metodologia de l'anàlisi.....	12
5.	Anàlisi.....	12
5.1	Abans de la Revolució de 1917.....	13
5.2	Després de la Revolució de 1917.....	15
5.3	Primeres decisions polítiques: dècada dels anys 20.....	16
5.3.1	Narkomnats.....	17
5.3.2	Educació.....	18
5.3.3	Unificació d'alfabets.....	19
5.3.4	Alfabetització.....	20
5.4	Finals de la dècada dels anys 20 i dècada dels anys 30.....	22
5.4.1	Escola de Marr.....	24
5.4.2	Stalin sobre el marxisme i els problemes de la lingüística.....	24
5.5	Nova posició pel rus: finals de la dècada dels anys 30 i anys 40.....	26
5.5.1	Migració interna: guerra i russificació.....	26
5.5.2	Renovació del sentiment patriòtic soviètic.....	27
5.5.3	Consolidació del rus: cultura i planificació lingüística fins la mort de Stalin.....	27
5.6	Període de Khrusxov.....	28
5.6.1	Reformes educatives.....	29
5.6.2	Impacte de la reforma educativa de 1958.....	30

5.6.3 Aprenentatge de segones llengües.....	31
6. Discussió.....	34
7. Conclusions.....	38
8. Bibliografia.....	40

Llista d'il·lustracions

1. Mapa de l'URSS (1988).....8

Llista de figures

1. Eix cronològic de fets importants sobre la planificació lingüística i la història de l'URSS.....13

Llista de taules

1. Taula de l'índex d'alfabetització (1968).....21
2. Taula del bilingüisme del rus i retenció de la llengua mare.....32

1. Introducció

El treball és una investigació documental sobre la planificació lingüística soviètica per mitjà de l'anàlisi i discussió de diferents recursos com llibres, articles i tesis d'investigadors i investigadores del món acadèmic, en els quals s'aborda la realitat del tema. Al llarg del treball s'inclouen dades, mapes i taules que complementen la informació en matèria sociolingüística i demogràfica. El marc teòric conté, entre d'altres coses, dades sobre la distribució del territori, les llengües i el seu estatus i l'oficialitat, i serveix per contextualitzar el contingut i presentar conceptes que apareixen a l'anàlisi, a la discussió i a les conclusions. El cos del treball consisteix en el rebatiment i l'aportació d'informació extreta de les fonts citades. Al final del treball s'inclou una discussió sobre les directrius més importants de la planificació lingüística soviètica: l'educació, la qüestió nacional, el rol del rus i l'oficialitat de les llengües.

La motivació per investigar la planificació lingüística a l'URSS és doble. En primer lloc, sorgeix de l'interès per conèixer la complexitat del territori soviètic i la diversitat de llengües. L'URSS contenia zones amb moltes diferències socioeconòmiques, politicoadministratives, ètniques i religioses, una població amb alts índexs d'analfabetisme i amb molta diversitat lingüística. En segon lloc, el treball vol incidir en el paper de les nacions i en com es tracta la qüestió nacional en la planificació de la Unió. L'interès d'aquestes dues qüestions principals és reforçat per un factor que diferencia l'URSS de qualsevol altre estat: és on més lluny s'ha arribat en l'aplicació del socialisme.

En el treball es busca relacionar les polítiques nacionals, educatives, territorials i de qualsevol altre tipus amb la planificació lingüística. Els objectius principals són: esbrinar la importància de les llengües i la qüestió nacional en la planificació lingüística. S'analitzen les diferents etapes històriques de l'URSS, des del període de nativització fins al retorn de les polítiques favorables a les repúbliques, passant per la promoció del rus com a llengua principal de la Unió. A més, cal esmentar que es valora l'afectació de fets històrics com la reducció de l'analfabetisme, els canvis d'alfabet i la Segona Guerra Mundial.

La concreció temporal del treball és de la Revolució de 1917 fins al final del mandat de Khrushov, a l'any 1964 perquè dins d'aquest espai temporal apareixen diferents línies de pensament polític, representades en diferents decisions polítiques, obeint als tres mandats diferents dels tres líders: Lenin, Stalin i Khrushov. Cada període comprèn diferents formes de

concebre tant la diversitat de nacionalitats, llengües i cultures, com el sentiment patriòtic soviètic i el rol del rus.

2. Estat de la qüestió

La documentació sobre les polítiques lingüístiques realitzades a l'era tsarista és escassa en comparació amb l'època soviètica, en la qual és possible distingir dues etapes d'investigació: els anys de desestalinització i la caiguda de l'URSS. La recerca de la primera etapa va dirigida a una revisió de la planificació feta fins aleshores. Alguns autors com Grenoble (2003: 28) diuen que cal assumir que sobretot als primers anys de l'URSS els censos i altres tipus de dades estaven controlats pel Govern, que aprofitava el control com a eina política per exagerar el progrés de les campanyes de nativització i alfabetització. Per això, segons Pavlenko (2008: 306, 307), la investigació va obrir horitzons amb la fi del mandat de Stalin, ja que es va tenir més accés a arxius censals que fins aleshores no es coneixien. La recerca de la segona etapa obeeix a un fet semblant. La caiguda de l'URSS i la transició democràtica van facilitar l'accés a dades demogràfiques i documents històrics i la recerca a partir del segle XXI s'ha orientat cap a la revisió de l'herència de l'època soviètica i l'interès en la configuració econòmica i sociopolítica a l'antic territori soviètic.

Aquest treball vol descobrir què es va fer en matèria de planificació lingüística a l'URSS fins el 1964 i com s'ajustava al model socialista. És un treball que tracta d'esbrinar les característiques de la societat de l'època per entendre les mesures lingüístiques aplicades. El treball més similar a aquest és el llibre *Language Planning in the Soviet Union* de Michael Kirkwood (1989), que estudia les diferents etapes de l'URSS emfasitzant en els canvis d'alfabet i la reducció de l'analfabetisme. Aquesta lectura, si bé ha estat molt útil a mode de primer contacte amb el tema, oblida mencionar aspectes importants, com l'afectació de la Segona Guerra Mundial o els fonaments teòrics socialistes de la qüestió nacional. Altres obres destacables citades al llarg del treball són *The Languages of the Soviet Union* de Bernard Comrie (1981), *Multilingualism in the Soviet Union* de Glyn Lewis (1973) i *The Languages of the Former Soviet Republics* de Gary C. Fouse (2000). Aquestes obres ofereixen una descripció de les llengües de l'URSS, i encara que no esmentin explícitament la història de la planificació lingüística, aporten dades que faciliten el la comprensió del context sociolingüístic d'aleshores.

3. Marc teòric

En aquest apartat s'introdueix una contextualització del període històric presoviètic i la configuració del territori amb l'objectiu d'aportar base teòrica per a la posterior anàlisi. A més, es fa una distinció i definició pròpies dels conceptes “llengua nacional” i “llengua nadiua”, i s'amplia la informació sobre l'oficialitat de les llengües amb l'objectiu d'evitar confusions al cos del treball. A l'últim, es donen unes indicacions introductòries a la part de l'anàlisi que situen la problemàtica inicial de l'URSS: la integració de les nacions en repúbliques, la gran presència del rus a la vida política i la modernització necessària de societat.

3.1 Context sociohistòric

En aquest punt s'explica a mode de contextualització la situació dels anys previs a la creació de l'URSS i l'ascens dels bolxevics al poder.

Tal com diu Trepal *et al.* (2008: 126), l'any 1905 va esclatar a l'Imperi Rus la Revolució de 1905, un moviment més transversal que la Revolució de 1917. Va agrupar camperols i obrers que reclamaven millores salarials; liberals, petits burgesos i intel·lectuals, que volien més llibertats i drets civils; i grups ètnics que volien drets polítics. Milers de ciutadans van reclamar millors condicions de vida en una marxa pacífica a Sant Petersburg i la guàrdia tsarista va reprimir durament les protestes en el dia conegut com “Diumenge roig”. Arran d'aquesta manifestació, el tsar Nicolau II va intentar democratitzar l'Imperi i va crear un parlament (la Duma) i una constitució liberal.

Durant els anys següents, el malestar de les classes populars va augmentar l'atmosfera revolucionària amb més vagues i manifestacions demanant l'abdicació del tsar i noves formes de govern. Segons assenyala Trepal *et al.* (2008: 128), el moviment va anar impregnant-se de contingut polític i els treballadors es van agrupar en soviets, organitzacions obreres controlades pels bolxevics. Paral·lelament, la Primera Guerra Mundial havia començat l'any 1914 i el tsarisme estava molt qüestionat, la qual cosa va facilitar que la Duma (controlada per socialrevolucionaris i socialdemòcrates) fes abdicar el tsar i proclamés una república. El 1917 els bolxevics van protagonitzar el que es coneix com l'inici de la Revolució de 1917. Van realitzar una insurrecció armada i van fer prendre el Palau d'Hivern (seu del Govern) aprofitant que la Duma havia retirat les competències dels tsaristes. A més, van fer que el poder fos dirigit

per un Consell de Comissaris del Poble, presidit per Lenin i compost tan sols per bolxevics. El 1918 va esclatar la Guerra Civil, entre els bolxevics i partidaris del règim tsarista, formats en l'exèrcit blanc, que van ser derrotats el 1921. Un cop acabada la Guerra Civil, l'any 1922 es van unir la República Socialista Federativa Soviètica de Rússia (RSFSR), la República Socialista Soviètica de Bielorrússia, la República Socialista Soviètica d'Ucraïna i la República Democràtica Federal de Transcaucàsia per formar l'URSS.

3.2 Configuració del territori i del poder a l'URSS

A l'URSS, les repúbliques tenien diferents nivells d'autonomia i algunes regions es trobaven a dins de repúbliques més grans. De Aranegui (1971: 114) defineix l'URSS com un Estat Federal de 15 repúbliques de la Unió, dins de les quals hi ha 20 repúbliques autònomes, 8 regions autònomes i 10 àrees nacionals. L'òrgan màxim de poder era el Soviet Suprem, que exercia el poder legislatiu i es dividia en el Presidium del Soviet Suprem, el Consell de Ministres i els Ministeris de l'URSS.

El territori de l'URSS va arribar a ocupar una sisena part de la superfície terrestre de tot el planeta. Més d'un 72 % de la població residia a la part occidental de l'URSS (part oriental d'Europa). Els límits territorials de la Unió Soviètica no van ser els mateixos al llarg de la seva història. Els anys posteriors al naixement de la Unió es van annexar alguns territoris de l'Àsia Central i a la zona bàltica i a la RSS d'Ucraïna, per exemple, molts límits es va definir amb els tractats de després de la Segona Guerra Mundial, assenyala Hur (1988: 50).

Els territoris es poden classificar de diferents formes: segons les famílies lingüístiques, segons el grau d'autonomia de les unitats administratives, segons el nivell d'industrialització i sentiment nacional unitari i segons l'estatus de les llengües. A l'apartat següent, es mostren aquestes classificacions per ajudar a comprendre la complexitat del teixit social de l'URSS als seus inicis. Abans, però, cal ampliar informació esmentant que a la Unió Soviètica hi havia 130 nacionalitats i 100 llengües, més de 10 religions i que de la població total, la meitat eren russos i el 70 % eslaus. A més, moltes de les llengües a l'URSS provenien de famílies lingüístiques diferents, tenien sistemes d'escriptura diferents, i eren parlades per comunitats amb nombres d'habitants que variaven molt.

3.2.1 Famílies lingüístiques i comunitats

Fouse (2000: 2) classifica les llengües de l'URSS en 7 grans famílies: l'eslava, la turquesa, la persa, la caucàsica, la bàltica, la finoúgrica i la romànica. Alpatov (2017: 1) afirma que, a l'inici de l'URSS, hi havia llengües sense sistema d'escriptura, i les que en tenien, es classificaven en set alfabets: ciríl·lic, llatí, àrab, mongòlic antic, hebreu, georgià i armeni. Grenoble (2003: 7) amplia la informació d'aquests autors dient que les tres comunitats de parlants majoritàries eren eslaves i seguien l'alfabet ciríl·lic: els russos, els bielorusos i els ucraïnesos. Hur (1988: 119) atribueix la forta presència de les llengües eslaves al fet que el rus fos la llengua de l'Imperi i a que el rus, el bielorús i l'ucraïnès tenen un alt grau d'intel·ligibilitat, ja que són llengües amb un avantpassat comú: el paleoeslau.

A l'URSS hi havia poques comunitats amb molta població i moltes comunitats amb poca població. Aquest fet era la causa d'alguns conflictes interns que van sorgir a l'hora de delimitar territoris i formar repúbliques. Lewis (1972: 24) diu que la comunitat russa, que congregava un total de 114 milions de persones, era la més nombrosa, seguida de la RSS d'Ucraïna amb 37 milions. En ordre descendent de població per administracions, el que es troba és el següent: hi havia 3 comunitats amb un nombre d'habitants entre 5 i 10 milions, 6 comunitats amb entre 2 i 5 milions, 8 zones amb entre 1 i 2 milions, 5 amb entre mig milió i 1 milió i la tendència segueix sent dispersa, arribant a 13 comunitats amb entre 1 000 i 5 000 habitants.

L'espectre lingüístic era divers i el rus era la llengua més estesa, seguit de les llengües nacionals de les repúbliques perifèriques, de les llengües de les repúbliques autònomes i de les llengües nadiues, pertanyents a regions integrades dins d'altres repúbliques.

3.2.2 Unitats administratives

Kirkwood (1989: 5) estableix la jerarquia de les diferents unitats administratives de més a menys autonomia de la següent forma: Repúbliques de la Unió (RSS), Repúbliques Autònomes (RSSA), Regions Autònomes (RA) i Districtes Autònoms (DA). Un exemple de cadascuna de les diferents unitats administratives són la RSS de Geòrgia, la RSSA d'Adjària, l'oblast Autònom de l'Alt Karabagh i el DA de Txukotka. Grenoble (2003: 5) afegeix que cada demarcació autònoma tenia la seva pròpia constitució i que la RSFSR era la república més gran i la més poblada. Zamyatin (2014: 15) assegura que el fet de tenir constitució, elevava els

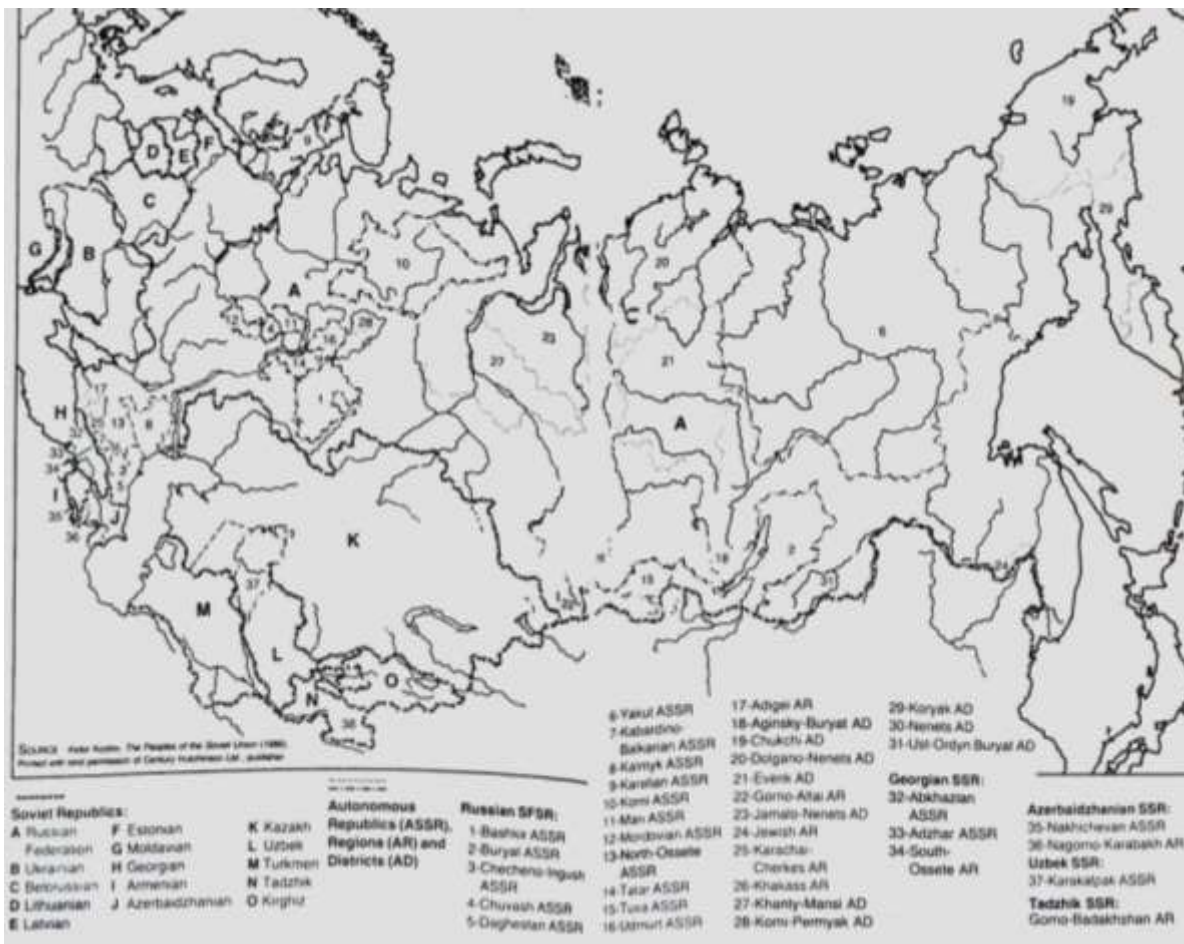
territoris a estats-nació amb sobirania pròpia i constituïa, per tant, una millora respecte a la situació durant el tsarisme. De Aranegui (1972: 115) assenyala en la mateixa direcció que els autors anteriors, que cada república federada tenia la seva pròpia constitució en concordança amb la de la Unió, que els permetia separar-se lliurement, i que tenien el dret a establir relacions directes amb estats estrangers. Tot i l'existència d'aquestes llibertats, és necessari esmentar que els límits de les unitats administratives obeïen en molts casos a interessos del Govern Central. En aquesta línia, Grenoble (2003: 5) comenta que es feia esforços per crear nous sentiments nacionals o per destruir-ne alguns ja existents. És el cas de l'Àsia Central, zona en la qual en temps de tsarisme la gent es considerava "panislàmica" o "panturca", i no s'identificava amb la divisió creada a posteriori pels soviètics entre "uzbeks" i "kirguisos".

De la mateixa manera que les fronteres es van desajustar durant la història de l'URSS, també va canviar el grau d'autonomia d'algunes repúbliques autònomes, per exemple, a principis de la Segona Guerra Mundial, es va abolir l'autonomia de les RSSA de Crimea, la de Calmúquia i la dels Alemanys del Volga, acusades de col·laboració amb el nazisme, segons Comrie (1981: 30). Això indica, per tant, que el Govern Central sempre tenia l'última paraula per sobre de la sobirania de les repúbliques.

Pel que fa a la composició de la població a l'URSS, aquesta és irregular i això es fa evident amb l'aportació de Grenoble (2003: 7), que afirma que els 10 grups ètnics amb més població engloben el 90 % de la població i són només un 10 % del total de diferents grups ètnics de tota l'URSS.

A la pàgina següent hi ha un mapa de l'URSS de 1988 en el qual es mostren les diferents divisions administratives que hi havia.

¹ Il·lustració 1. Mapa de l'URSS (1988).

3.2.3 Progrés industrial i unitat nacional

Des del naixement de l'URSS fins a la caiguda va haver-hi un període d'industrialització que va ser força accelerat al llarg de les primeres dècades i va provocar un transvasament de població del camp a la ciutat. A RSSA de Txuvàixia, per exemple, a l'any 1926 només el 0,6 % de la gent vivia a grans ciutats, mentre que el 1989, ja ho feia el 46,5 % dels habitants, indica Alòs (2017: 5).

¹ Nota: Recuperat de Kirkwood (1989: 8, 9). *Language Planning in the Soviet Union*.

Lewis (1972: 19) aporta una classificació dels territoris que ajuda a entendre el desnivell que hi havia en algunes zones a l'inici de la Unió pel que fa al progrés de la indústria i al sentiment d'unitat nacional. Primer, distingeix grans comunitats com la RSFSR, la RSS d'Ucraïna, la RSS de Geòrgia o la RSS de Lituània, que eren zones amb certs avenços industrials i un sentiment nacional unitari, seguit de llocs com la RSS d'Uzbekistan o la RSS de Turkmenistan, que tenien una indústria en progrés però sistemes de poder encara amb herència capitalista. El tercer grup, amb poblacions com els kirguisos o els iacuts, eren ètnies aïllades dins de comunitats més grans i Stalin deia que tenien formes de vida tribals, sense haver acabat de superar el feudalisme. L'últim grup, el menys avançat, l'integraven grups nadius amb formes d'organització molt primitives i economies molt febles, amb molt poca relació amb comunitats més grans. Es tracta de zones del nord de Sibèria i del Caucas.

3.2.4 Estatus de les llengües

Es distingeixen tres tipus de llengües en relació amb l'ús i la presència a diferents nivells. En primer lloc, Lewis (1972: 167) assenyala les llengües nacionals literàries, com el rus, l'armeni o l'ucraïnes. En segon lloc, hi ha les llengües nacionals o dialectes sense presència ni tradició literària, com el kirguís i el kumyk i, en darrer lloc, hi ha els dialectes no estandarditzats com el mukhrek i el bortx, que són dialectes del rútul, parlats per petites comunitats sense unitats administratives pròpies.

A la Unió Soviètica, tal com indica Comrie (1981: 25), una llengua literària era aquella que tenia un sistema d'escriptura, un estàndard i se'n feien publicacions. A l'URSS, hi havia llengües sense sistema d'escriptura que existien únicament de forma oral i que van obtenir un alfabet a l'era soviètica. A més, era habitual a les zones perifèriques que una mateixa llengua tingués diferències dialectals, fet que va dificultar la tria d'un estàndard.

3.3 Llengües nacionals i llengües nadiues

Al llarg del treball apareixen els conceptes de "llengua nacional" i "llengua nadiua". Amb l'objectiu d'evitar confusions s'aporta una definició pròpia de cada concepte. Les llengües nacionals són les hegemòniques a cada unitat territorial, representatives de cada república, vehiculars a les escoles fins l'entrada del rus a les escoles de tota la Unió el 1956 i les més usades per la població de cada república. En canvi, les llengües nadiues són llengües de

minories nacionals, no són vehiculars a les escoles ni les més parlades pels habitants de les repúbliques.

3.4 Oficialitat

Per esbrinar l'oficialitat de les llengües a l'URSS cal entendre que és un conglomerat de repúbliques i que als seus inicis, l'abast del rus es limitava a la RSFSR. Tot i el desgast a les comunitats no russes durant el règim tsarista, aquestes comunitats havien mantingut l'ús de la seva llengua.

Hi ha cinc autors les consideracions dels quals ens aproximen al tema. Primerament, Zamyatin (2014: 77) exposa que si el Partit Central declarava algunes llengües com a "oficials", es contradiria el principi d'igualtat dels habitants de l'URSS. Per aquest motiu, Comrie (1981: 22) afirma que no hi havia cap llengua oficial a l'URSS, i a això, cal afegir les paraules de Lewis (1972: 277), que diu que les llengües tenien un estatus de "reconegudes" i que no hi havia cap llengua que reunís els requisits bàsics (presència a la vida social, al govern, a l'administració i a l'educació) per ser oficial, però que sí que hi havia llengües oficials dins de les repúbliques. Hur (1988: 35) agrega que l'oficialitat a les repúbliques es reflectia a la vida política, amb la publicació de decrets i lleis en aquestes llengües nacionals. Per acabar, afegim les paraules de Grenoble (2003: 20), que diu que cap república era monolingüe i que els mandataris soviètics prenien la llengua com a mitjà per identificar ètnies. Conseqüentment, el reconeixement d'una llengua derivava en el reconeixement d'un grup ètnic.

Una mostra del model d'oficialitat, és per exemple que a la RSS de Bielorússia fossin oficials el rus, el bielorús, l'ídix i el polonès, ja que eren les llengües de comunitats pertanyents al territori. Tenint en compte les aportacions anteriors, s'entén que l'oficialitat de les llengües quedava restringida a cadascuna de les repúbliques i que en la globalitat de la Unió, no hi havia cap llengua oficial, ni tan sols el rus.

3.5 Cap a un nou model de societat

La situació vigent després de la revolució deixava unes directrius que Leprêtre (2002: 2) aclareix. Segons aquest investigador la prioritat després de la Revolució de 1917 era modernitzar i millorar la vida de la societat per mitjà de la indústria i la tecnologia, i per això,

era primordial “aconseguir alts índexs d’alfabetització de la població i incrementar el seu nivell cultural, polític i social”. Per l’encaix de les diferents repúbliques en el nou marc de societat calia respectar les llengües, la cultura i les institucions de totes les comunitats. Era una societat que buscava trencar les regles imperialistes que s’havien perpetrat durant els segles anteriors arreu del planeta. Lenin havia de fer front a l’herència hegemònica del rus i respectar les nacions no russes per integrar-les al nou estat, tot i ser conscient que el nacionalisme era pernicios per a la classe obrera, en tant que la dividia la classe popular i obstaculitzava la causa revolucionària, apunta Grenoble (2003: 35).

Alguns acadèmics resumeixen la planificació lingüística soviètica com un procés d’idees improvisades i altres hi veuen un procés dialèctic constant. Molts investigadors coincideixen que s’hi va gestionar la planificació lingüística més complexa de la història, tal com afirma Hur (1988: 47).

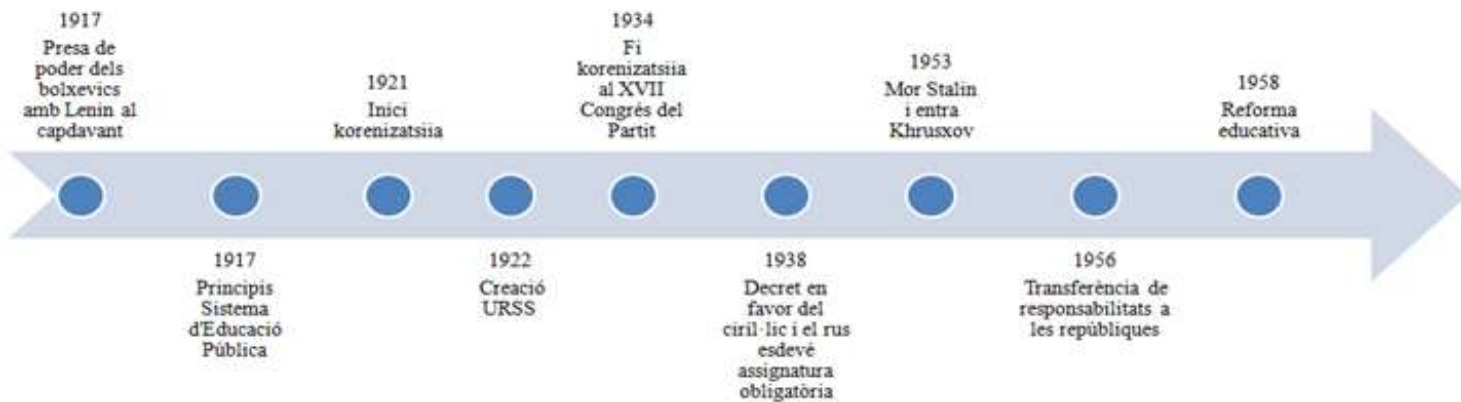
4. Metodologia de l'anàlisi

Aquest treball és una anàlisi documental basada en l'extracció, la comparació i la discussió d'informació, i combina la metodologia qualitativa i la quantitativa. Mentre que la informació qualitativa conforma la línia argumental del treball i s'empra per identificar les mesures preses i els esdeveniments històrics, la quantitativa complementa i exemplifica fets específics. Les fonts són llibres, articles i tesis que incideixen al tema des de diferents perspectives, majoritàriament des de l'educació, la qüestió nacional o el multilingüisme. Com es veu més endavant, el nombre de llengües, repúbliques, comunitats i nacionalitats és tan nombrós que el treball tracta els esdeveniments més importants i les directrius generals, i tan sols es presenten casos concrets per exemplificar les accions, decrets i mesures efectuades a l'URSS sobre algunes llengües, nacionalitats, repúbliques i comunitats. La part analítica és un recorregut cronològic de la planificació lingüística soviètica en la qual es tracten els fets més importants de cada etapa.

La recerca documental s'ha efectuat a través de la lectura de les fonts i l'anàlisi crítica de la informació trobada. Primer, s'ha analitzat la informació de les fonts que aportaven una perspectiva històrica per tenir una aproximació al context i així poder acotar el treball cronològicament. Tot seguit, s'ha investigat estrictament sobre la planificació lingüística a l'URSS per saber quina importància se li donava i per a què servia i després, s'ha fet cercat obres sobre l'educació, l'oficialitat, l'analfabetisme, el nacionalisme i les diferències d'alfabet, temes que són recurrents en qualsevol estudi de planificació lingüística al segle anterior. L'últim ha estat la recerca de fonts que situaven l'interès en les repúbliques i tractaven la seva situació lingüística en l'època soviètica amb l'objectiu d'ampliar la informació general que es tenia gràcies a les recerques anteriors.

5. Anàlisi

² Figura 1 (elaboració pròpia). Eix cronològic de fets importants sobre la planificació lingüística i la història de l'URSS.

5. 1 Abans de l'URSS

L'Imperi rus era el precedent de l'URSS, i era un conglomerat de nacionalitats i ètnies fruit de les polítiques expansionistes que els líders tsaristes havien perpetrat al llarg de la història de l'Imperi. La data del començament de l'expansió russa és el 1522, amb la invasió de Kazan per part de l'exèrcit d'Ivan el Terrible. A partir d'aquell moment, el territori de l'Imperi va anar creixent, fet que va incrementar notòriament la complexitat del teixit de la societat en què es va erigir l'URSS.

Al llarg dels primers segles el tsarisme no seguia cap directriu lingüística general, però això va canviar quan, segons Pavlenko (2006: 79, 80), Pere el Gran va fixar al segle XVII l'alemany com a llengua oficial als territoris bàltics, el suec a Finlàndia i el polonès a Polònia. També Pavlenko (2008: 278, 279) indica que, a mitjan segle XIX Alexandre II va intentar unificar l'Imperi amb diferents mesures, una de les quals va ser la imposició del rus. A Sibèria, moltes poblacions locals van desenvolupar un pidgin entre la seva llengua i el rus. A més, destaca que cap a finals del segle XIX el rus ja havia reemplaçat les llengües locals a l'educació laica d'escoles d'estudis secundaris i superiors, i també va ocupar l'espai dels diaris locals, que van començar a publicar-se en rus. Això va derivar en un desgast progressiu de les minories nacionals i les seves llengües, que van assimilar-se al rus. A començament del segle XX, amb la Revolució de 1905 (punt inicial de la caiguda del tsarisme), es van promoure polítiques

tolerants per a les nacions no russes amb la creació d'escoles nacionals i de diaris locals a zones com Ucraïna, Geòrgia, Bielorrússia o Polònia. Behrent (2012: s. n.) aporta que al llarg de l'època imperialista els dirigents tsaristes van esforçar-se a confrontar algunes comunitats per mitjà de les diferències dialectals, per debilitar-les i refermar el seu mandat.

En el període prerevolucionari, el rus era la llengua amb més poder. Tenia presència total en la vida política de l'Imperi, era la llengua literària, i això influïa, consegüentment en l'estatus menor de les altres nacionalitats i llengües que convivien amb la russa. Segons Behrent (2012: s. n.), a finals de l'època tsarista, els russos representaven el 43 % de la població i eren la nacionalitat més gran en nombre de d'habitants. A més, no hi havia cap institució dedicada a la planificació lingüística i quan va néixer l'URSS, Lenin tampoc va comptar amb l'ajuda de planificadors lingüístics professionals, però sí que tenia la col·laboració d'administradors, lingüistes, professors i escriptors, tal com assenyala Kirkwood (1989: 17).

A Alòs (2016: s. n.) es comenta que abans de la revolució només hi havia vint llengües escrites a tot el territori de l'Imperi Rus. Pel que fa a la recerca i a la investigació acadèmica, Crisp (1989: 25) afirma que durant el tsarisme, a penes existia l'estudi de les llengües i que l'únic destacable era l'interès lingüístic d'alguns missioners, acadèmics i estudiants de dret. No hi havia institucions que normalitzessin, normativitzessin o simplement defensessin els drets de les llengües. En darrer lloc, Comrie (1981: 21) assegura que durant el tsarisme es restringia l'ús de moltes llengües en favor del rus, com va succeir amb l'ucraïnès, que es va prohibir entre 1876 i 1905 com a estratègia repressora del creixent moviment nacionalista a la regió.

Els bolxevics, que van ser els qui van prendre el poder després de la Revolució de 1917 i van tombar el règim tsarista, eren treballadors que s'agrupaven en comitès assemblearis o *soviets*. Van haver d'erigir un estat amb una societat preindustrial, amb molta població camperola a les zones rurals i una massa proletària amb alts índex d'analfabetisme. Cal afegir que només una quarta part de la població a l'any 1897 sabia llegir i escriure i la xifra es manté al cens de 1917, que recull que el 76 % de la població major de nou anys és analfabeta, i en el cas de les dones, el 88 %, segons indica Lewis (1972: 159). D'altra banda, hi havia pocs habitants als nuclis obrers de les ciutats, però amb la industrialització i el creixement de l'economia, que van causar migració interna això va canviar. De Aranegui (1971: 113) assegura que, mentre que a l'any 1913 la població urbana era només un 18 % del total, al 1971, la mateixa variable representava un 54 %.

5.2 Després de la Revolució de 1917

Un cop al poder, els bolxevics es van trobar amb problemes interètnics, lingüístics i nacionals, a més de la creixent migració per la industrialització. Conseqüentment, hi va haver dificultats a l'hora de delimitar les unitats territorials. Els principis de Marx i Engels eren la base del discurs i les accions soviètiques. Com diu Stalin (1950: 37), aquests dos filòsofs havien definit la llengua com la “realitat immediata del pensament” i havien esmentat que a Anglaterra, els obrers tenien dialectes diferents que els aristòcrates. Mencionaven, per tant, diferències de classe en l'ús de la llengua, però més enllà d'això no tenien fonaments sobre lingüística. No obstant això, la base teòrica del marxisme sí que contenia idees sobre la nació. Als seus textos, s'estipula que la nació és una conseqüència històrica sorgida després de la superació del capitalisme i que cal esvair-la per alliberar la classe treballadora de l'opressió dels burgesos. L'aportació més destacada sobre lingüística per part d'un filòsof marxista és la que fa Karl Kautsky, qui diu que el progrés cultural prepara el camí per a una futura assimilació de les llengües, afirma Hur (1988: 31).

El conflicte principal durant els primers anys de la planificació lingüística soviètica era encaixar la promoció de les llengües nacionals amb el poder del rus, que era la llengua de la innovació tecnicocientífica, aclareix Lewis (1972: 60). A més, el rus era la llengua del PCUS i l'extensió del territori russoparlant era tanta, que convivía amb moltes altres llengües. La convivència feia que, com diu Comrie (1981: 37), el rus influís a moltes llengües però no fos influït per elles.

Lenin va ser el líder de la revolució i les seves idees eren compartides per molts integrants del partit. Segons Fouse (2000: 4), el dirigent soviètic veia el xovinisme rus perillós per a la projecció comunista internacional. Per això, els primers anys de l'URSS es van aplicar mesures en base a la seva voluntat de promoure les llengües nacionals per contribuir al progrés de la cultura. Al conjunt d'accions destinades a promoure les llengües nacionals se'l va anomenar *korenizatsiia*, una paraula que es traduiria com a “nativització” en català. Hur (1988: 32) atribueix la postura de Lenin a la influència familiar. El seu pare havia estat a favor de l'ús de les llengües nacionals quan va treballar des de 1869 fins la seva mort com a inspector i formador al Ministeri d'Educació de Simbirsk, a la zona del Volga. Tot i això, alguns acadèmics veien en la postura de Lenin una tàctica per a la futura restricció de drets i llibertats de moltes repúbliques. D'acord amb la voluntat de Lenin, Lewis (1972: 67) apunta que a

algunes repúbliques molt poblades, com la ucraïnesa i la bielorrussa, se les va dotar d'institucions nacionals i culturals pròpies. A la majoria de repúbliques es va limitar la capacitat interventora del Partit Central i es van crear escoles la llengua vehicular de les quals era la llengua nacional i institucions nacionals per promoure la investigació científica.

Alòs (2017:4) comenta que “l'URSS va adoptar una política de discriminació positiva que incloïa la normalització de les llengües fins aleshores minoritzades en el seu territori, l'ús en tots els àmbits i l'increment accelerat de la posició dels membres de la minoria territorial en l'administració i les empreses, incloent-hi els càrrecs directius”.

5.3 Primeres decisions polítiques: dècada dels anys 20

Les primeres passes de la política lingüística soviètica es van fer sota el discurs de Lenin, que remarcava la igualtat de totes les llengües en un estat multinacional. Va acusar de xovinistes els membres del partit que eren partidaris de promoure el rus com a llengua estatal. Alguns acadèmics apunten que aquesta estratègia de Lenin buscava consolidar l'URSS fugint de l'equiparació amb el tsarisme que li farien si impulsava l'ús del rus per sobre de les altres llengües. Seguint el fil de desmarcar-se del tsarisme, Alòs (2016: 30) indica que el col·lapse de l'Imperi dels Habsburgs a mitjan segle XIX va alertar els dirigents bolxevics del perill de semblar un imperi a ulls de l'opinió pública, fet que podria derivar en una rebel·lió del proletariat contra ells. Altres acadèmics, segons ens fa saber Hur (1988:34), creien que les polítiques en matèria de llengua i nació mai van ser prioritat pels bolxevics, i aquestes anaven subordinades al seu objectiu primordial: la creació d'una societat comunista. La promoció de les llengües nacionals era per Lenin la forma de suavitzar les confrontacions entre comunitats, heretades de l'època imperial. Si concedia drets i llibertats als habitants de les repúbliques, crearia certa lleialtat cap a les idees revolucionàries i a més, fomentaria la cooperació entre repúbliques, la qual cosa consolidaria l'economia de l'URSS. Per això, va convertir les nacionalitats en unitats politicoterritorials, elevant l'estatus que havien tingut a l'època anterior. Aquestes idees van crear un clima favorable al triomf del socialisme, i es van veure reforçades amb la fundació del Narkomnats (Comissariat d'Affers Nacionals) i el Consell de les Nacionalitats, dos òrgans creats per la relació, la representació i l'organització de les nacionalitats, tal com diu Crisp (1989: 24).

Contràriament al principi d'impuls de les llengües nacionals, Crisp (1989: 37) apunta que s'animava a les comunitats més petites a aprendre les llengües més prestigioses de les comunitats properes. Aquest patró l'exemplifica Grant (1989: 72) quan assegura que els pamirs van assimilar-se a la llengua d'un grup proper, el kirguís.

Finalment, cal destacar les aportacions que fan Leprêtre (2002: 1) i Zamyatin (2014: 79) en relació amb el marxisme i amb l'alliberament nacional. El primer diu que el seguit de mesures d'integració de les nacionalitats no russes, la *korenizatsiia*, tenia la tàctica de fer veure a la població que el lliure exercici de drets i llibertats podien ser construïts en un marc socialista i que no depenien estrictament de l'alliberament nacional. El segon, Zamyatin, creu que aquest lliure exercici de drets proposat en el socialisme era un repte que desafiava, a més, la concepció cada cop més generalitzada que havia sorgit després de la Primera Guerra Mundial que considerava que l'alliberament nacional portava a la democratització i a la posterior defensa dels drets i llibertats.

Finalment, com remarca Pavlenko (2008: 280), el resultat de la *korenizatsiia* va ser que llengües nacionals com l'armeni o el georgià, que eren pròpies de nacions amb un fort sentiment nacional on les comunitats russes eren minoria, van assumir funcions hegemòniques.

5.3.1 Narkomnats

El Narkomnats va ser una institució creada com a gestora dels conflictes nacionals mesos abans de la Revolució d'Octubre, era la responsable de la política lingüística a la Unió Soviètica. Grenoble (2003: 38) diu que s'organitzava en comitès separats per cada nacionalitat i que cadascun tenia una secció per tractar la millora del sistema educatiu i per dissenyar programes per la instrucció en llengües nacionals a les escoles. Leprêtre (2002: 2) informa del seu pla d'acció per les llengües nacionals: selecció d'un codi estàndard de cada llengua autòctona i transformació en eina de comunicació; modernització del lèxic amb les necessitats de la nova societat; reforma o creació de nous alfabetes i creació de la xarxa d'escoles per l'alfabetització en les seves llengües de les poblacions perifèriques. No obstant això, tot i la voluntat d'enfortir les llengües nacionals el Narkomnats no va evitar que moltes llengües nadiues o minoritàries morissin. Algunes llengües amb pocs parlants, com el mingrelià, l'esvanetià o el batsbi es van assimilar al georgià, afirma Hur (1988: 26).

5.3.2 Educació

El 1917 es van publicar els Principis del Sistema d'Educació Pública, en els quals s'acordava que els fills i filles de la classe treballadora tenien accés a l'escola fins a l'edat de 17 anys, tot i que segons Crisp (1989: 36) l'ensenyament obligatori i universal no es va introduir fins a principis dels anys 30.

A l'època tsarista la majoria de fills de les famílies de classes populars no es podien permetre estudiar perquè havien de començar a treballar des de ben petits. Paral·lelament, es va fixar el període d'educació primària dels 8 als 12 anys i el de secundària, dels 12 als 17 anys. El 10 de juliol de 1918 es va celebrar el Cinquè Congrés dels Soviets de Rússia, on es van establir les primeres lleis en el marc de la Constitució de la Unió Soviètica i van crear la que seria la república amb més habitants, la RSFSR. Mesos abans, el 21 de gener de 1918, es va fer un canvi dràstic al sistema educatiu, suprimint les competències de l'Església i retirant la religió a les escoles, assenyala Lewis (1972: 160).

El 1921, es va celebrar el Desè Congrés del PCUS amb un seguit de mesures i resolucions que reforçaven les llengües nacionals: desenvolupament i consolidació de les llengües nacionals en els camps de l'administració i la justícia; dotació dels òrgans de govern amb persones locals; creació de premsa i institucions culturals per promoure les llengües nacionals i d'escoles d'estudis tècnics i professionals també en les llengües nacionals, afirma Lewis (1972: 68). D'altra banda, com indica Zamyatin (2014: 103), als inicis de l'URSS va ser quan es va començar a treballar la planificació de corpus, la creació de diccionaris i es va investigar sobre l'adquisició de llengües. En l'educació, els instituts de recerca es van centrar a crear llibres de text, materials didàctics i en la formació de professors de llengües, tot enfocat a les llengües nacionals. Lewis (1972: 185) destaca que l'Acadèmia Pedagògica de Llengües preparava llibres de text multilingües i adaptava i traduïa continguts de totes les assignatures del rus a les llengües nacionals.

Durant els primers anys postrevolució, l'educació es va veure limitada per la manca de llibres i professors a les escoles. Aquesta barrera, però, es va superar durant els següents anys, ja que com indica Hur (1988: 35), en el 1924 es publicaven llibres en 25 llengües diferents, cap al 1927 ja es feia en 44 llengües i en el 1935 ja es publicava en al voltant de 100 llengües. L'ensenyament en les llengües nacionals es va implantar a les escoles ràpidament, tant a les

zones russes com a les no russes. Al llarg de les dues primeres dècades de l'URSS, a la RSS d'Azerbaidjan i a la zona Tàtar, un 93 % i un 77 % dels alumnes eren instruïts en les llengües nacionals, respectivament. Dins de les repúbliques, no només les llengües nacionals eren vehiculars, també ho eren les llengües nadiues. Per exemple, a la RSS d'Ucraïna hi havia escoles en les quals s'impartia classe en hebreu, tot i que els jueus eren només el 2'9 % de la població. Similar era el que es produïa a la RSFSR, on hi havia escoles per ucraïnesos, que representaven només el 5,5 % de la població de la república, indica Lewis (1972: 185-188).

5.3.3 Unificació d'alfabets

Arran de la integració de les diferents repúbliques va sorgir una idea que consistia a agrupar les diferents llengües en un alfabet únic. La recerca dels instituts d'investigació es va centrar en l'estudi dels sistemes fonètics de diverses llengües. Grenoble (2003: 49) diu que inicialment es va pensar a transferir els alfabets al ciríl·lic, però aquesta idea no va acabar de materialitzar-se. L'opinió pública rebutjava l'assimilació al ciríl·lic per ser l'alfabet del rus, la llengua associada amb l'Imperi tsarista. A més, la població a les repúbliques amb llengües amb molts parlants i certa tradició literària, com ara bé l'armeni o el georgià, s'hi van oposar. Per evitar la confrontació entre les zones amb llengües amb alfabets aràbics i ciríl·lics, es va veure amb bons ulls l'assimilació a l'alfabet llatí com a alfabet neutral, fet que seria un pas endavant cap a l'aproximació a les llengües europees i, consegüentment, cap a l'acostament a les masses obreres d'Europa. Comrie (1981: 23) diu que l'alfabet llatí es va triar com a estratègia per desmarcar-se del ciríl·lic. Un altre motiu per aquest canvi al llatí el dona Hur (1988: 34), quan exposa que la via de la llatinització volia aconseguir que les llengües nacionals entressin de ple al món literari.

Hèctor Alòs (comunicació personal mitjançant correspondència digital, 1 maig de 2019) explica que el plantejament del canvi a l'alfabet llatí mai va ser general. Afirmar que aquest canvi al es va realitzar per les llengües escrites en alifata, la majoria de les quals eren turques i que el canvi es va oficialitzar al Congrés de Bakú el 1920. Afegeix que es percebia que les autoritats soviètiques centrals creien que l'alifata estava lligat a l'islam i que veien aquesta religió més endarrerida que el cristianisme, que estava més estès arreu de l'URSS, però que van justificar el canvi argumentant que en alifata no s'escriuen algunes vocals, tot i que podrien haver-se afegit en l'escriptura. Aquesta perspectiva la comparteix Grenoble (2003: 49) que afirma que la llatinització va afectar, principalment, la població islàmica de la Unió. Alpatov

(2017: 12) argumenta que el canvi per les llengües en alifat va ser perquè el govern soviètic volia integrar les comunitats àrabs, i amb el seu alfabet tradicional no hagués pogut passar. Alpatov (2017: 13, 14) amplia la informació anterior de l'intent de conversió del rus. Afirmar que un comitè va proposar tres alfabetos diferents pel rus i estipulava que el ciríl·lic era anacrònic, perquè pertanyia als terratinents i a la burgesia de l'era tsarista.

Sembla evident que la tria d'un alfabet o altre afectava a les identitats nacionals. D'una banda, les autoritats centrals volien implantar un sol alfabet i de l'altra, les repúbliques es mostraven reticents a un canvi. La implantació d'alfabetos no va ser immediata arreu de la Unió, per exemple, a la RSS d'Azerbaidjan es va intentar implantar l'alfabet llatí el 1920 i a la regió turca del Iacut, per mitjà d'un decret oficial, es va acceptar el nou alfabet el 1921. L'any 1922 es va crear un Comitè del Nou Alfabet, per treballar amb els alfabetos de les llengües turques, que va ser la família més afectada per la implantació del nou alfabet. El canvi va tenir èxit a ulls d'altres repúbliques, que veien com es multiplicava la venda de diaris i publicacions en les llengües turqueses amb el nou alfabet. Al Congrés General de 1926 es va resoldre que es recomanava a totes les repúbliques l'adopció de l'alfabet llatí. Alpatov (2017: 13) aporta que les primeres decisions del Comitè eren recomanacions, però que el 1929 van prohibir l'alfabet àrab i el mongòlic antic. L'últim apunt a destacar el fa Crisp (1989: 26), que afirma que la llatinització dels alfabetos no només consistia en la substitució d'alfabetos existents per un de nou, sinó que formalitzava un sistema d'escriptura per a moltes llengües nadiues que fins aquell moment no en tenien.

5.3.4 Alfabetització

Els primers dirigents soviètics eren defensors de les cultures i les llengües nacionals i creien en el progrés social. Concebien l'alfabetització com una eina per elevar el nivell intel·lectual dels habitants i que entenguessin la fonamentació socialista. Grenoble (2003: 45) introdueix el treball com a qüestió central en el progrés social, ja que aquest progrés tindria obstacles si la població era analfabeta i, per tant, no podria treballar en la majoria de feines. Per això, van apostar fortament per l'alfabetització de la població, que arrossegava alts índex d'analfabetisme ja des de l'època de l'Imperi.

Al naixement de l'URSS, només el 25 % de la gent estava alfabetitzada. Lewis (1972: 176) dona les següents dades: l'any 1926 ja hi havia un 56 % de persones que sabien llegir i escriure

i en el 1939 es va assolir el 87 %. Aquest increment tan dràstic i sorprenent va ser menys intens a les zones rurals i es suavitzar amb l'actitud escèptica que es va adoptar amb l'alfabet llatí durant els anys 30. La reducció va produir-se gràcies a la unificació d'alfabets, els canvis en l'educació, l'increment de publicacions, i sobretot la promoció de les llengües nacionals. Cal destacar, també, que en qüestions purament lingüístiques va ser central en aquesta millora i la sistematització de l'ortografia i la terminologia de les llengües nacionals per mitjà de la publicació de gramàtiques normatives, segons Crisp (1989: 33).

³Taula 1. Índex d'alfabetització

Índex d'alfabetització. Taula de 1968 (percentatges del grup d'edat de 9 a 49 anys)				
Repúbliques/Anys	1897	1926	1939	1959
URSS	28,4 %	56,6 %	87,4 %	98,5 %
RSFSR	29,6 %	60,9 %	89,7 %	98,5 %
RSS d'Ucraïna	27,9 %	63,6 %	88,3 %	99,1 %
RSS de Bielorrússia	32 %	59,7 %	80,8 %	99 %
RSS de Geòrgia	23,6 %	53 %	89,3 %	99 %
RSS d'Armènia	9,2 %	38,7 %	83,9 %	98,4 %
RSS d'Azerbaidjan	9,2 %	28,2 %	82,8 %	97,3 %
RSS d'Uzbekistan	3,6 %	11,6%	78,7 %	98,1%

En aquesta taula es veu que l'evolució creixent de la població alfabetitzada és clara i més evident en zones urbanes i homes, sobrepasant el 90 % de la població a moltes repúbliques l'any 1959.

³ Nota: Recuperat de Lewis (1972: 175). *Multilingualism in the Soviet Union*.

5.4 Finals de la dècada dels anys 20 i dècada dels anys 30

La llatinització d'alfabets va durar pocs anys, tot i que semblava difícil i innecessari refer un canvi que havia significat molta feina pels planificadors un cop fet el nou alfabet. També va semblar il·lògic per gran part de la població, que just havia començat a millorar els índexs d'alfabetització.

Hur (1988: 34) diu que després de la mort de Lenin, al gener de 1924, el seu discurs de respecte a les nacions va perdre força, i, a mesura que l'economia es va fer viable i l'URSS es va establir, es va obrir camí cap a unes polítiques de caire centralitzat. Una perspectiva similar és la que dona Leprêtre (2002: 1), que diu que “la visió que tenia el govern central de les repúbliques perifèriques es va modificar a partir dels anys 30” i com a conseqüència d'això, van aplicar polítiques “que debilitaven les cultures nacionals i només mantenien els components essencialment culturals i folklòrics”. Pavlenko (2008: 280) assenyala que en aquest període es va reprimir i purgar moltes elits nacionals associades amb la cultura burgesa.

Per la seva banda, Crisp (1989: 29) relaciona el període de la *korenizatsiia* amb l'idealisme revolucionari del naixement de la Unió, amb una societat que tenia l'esperança de projectar-se arreu del món i expandir el socialisme. A poc a poc les nacionalitats es van veure com una amenaça pel control de la Unió a ulls dels dirigents soviètics. Aquest canvi de paradigma, va comportar l'abandonament de l'ideari de Lenin per la doctrina del *socialisme en un sol país*, que preparava un profund procés de “russificació”.

Amb la mort de Lenin, Stalin va passar a ser el Secretari General de la Unió, que, si bé durant els primers anys va seguir els principis de Lenin, va creure en la fusió de les llengües i va mantenir les llibertats i els drets de les nacions, a finals de la dècada dels anys 20 va ser un dels promotors de les noves directrius russificadores. Hur (1988: 37) atribueix el respecte de Stalin a les nacionalitats al fet que ell fos georgià i hagués viscut tensions nacionals durant la Guerra Civil. Per entendre la influència de la seva figura a la política soviètica cal esmentar que va estar al front de l'URSS durant 30 anys, en els quals va anar acumulant poder per mitjà de l'aplicació de polítiques centralitzades i la dotació de funcions als òrgans del Partit Central de forma progressiva. Grenoble (2003: 43-45) comenta que cap a finals de 1927, Stalin ja tenia control total del Partit, de l'exèrcit i de la policia secreta. En el XVII Congrés del Partit al 1934

es va evidenciar el canvi de paradigma perquè Stalin, lluny de criticar el xovinisme rus com sí que va fer Lenin, va dir que aquest xovinisme no era l'enemic.

La nova línia de pensament va revertir el bon posicionament de l'alfabet llatí. Aquest alfabet va ser l'oficial fins a finals dels anys trenta, en què va ser substituït pel ciríl·lic. Crisp (1989: 28) destaca la manca d'informació que hi ha sobre el canvi al ciríl·lic i comenta que les autoritats soviètiques van argumentar que el progrés pel que fa a l'alfabetització d'algunes zones va ser tan gran que la seva gent volia aprendre el rus, i que el canvi venia motivat perquè moltes llengües amb un sistema fonètic complex eren difícilment adaptables al llatí. Grenoble (2003: 36, 51-54) comenta que el canvi cap al ciríl·lic va començar a la RSFSR cap a l'any 1936. Per més que l'article 23 de la Constitució de 1936 (constitució vigent fins l'any 1977) reconegué la igualtat de drets de tots els habitants de l'URSS i el 121 garantís el dret a l'educació en les llengües nacionals, en aquests anys es va deteriorar les llengües de les nacions no russes. Crisp (1989: 28) afirma que el canvi d'actitud cap al rus i el ciríl·lic es va manifestar cap al 1937 i, un any després, en el 1938, es va redactar un decret oficial que prioritzava l'alfabet ciríl·lic enfront del llatí. Aquest decret, per tant, preparava una base pel creixement del rus, que va ser beneficiat amb la seva introducció com a assignatura obligatòria a totes les escoles de l'URSS amb un nou decret, el Decret del 13 de març de 1938.

Tot i aquest canvi de paradigma, les llengües nacionals mantenien la presència que havien adquirit amb les polítiques en el període anterior. Tal com diu Alòs (2016: 31), s'impartia classe en més de 70 llengües en tota l'URSS en el curs 1938-1939 i es publicaven diaris en 66 llengües i Crisp (1989: 38) apunta que a molts llocs com a la RSS d'Uzbekistan, l'entrada del rus a les escoles no va ser vista com una amenaça, perquè hi havia el principi ferm de mantenir les llengües nacionals com a llengües vehiculars. La primera república que va fer el canvi al ciríl·lic va ser la RSS d'Azerbaidjan, que ho va oficialitzar al setembre de 1939, com indica Grenoble (2003: 51).

De la mateixa manera que les llengües nacionals no van esfondrar-se amb la promoció del rus, l'alfabet llatí va mantenir-se viu tot i el foment del ciríl·lic perquè el letó, el lituà, l'estonià i el finlandès van passar a ser llengües de l'URSS. A causa de la guerra i de la política expansionista soviètica, Letònia, Estònia, Lituània i Finlàndia es van annexionar a l'URSS com a repúbliques constituents l'any 1940. La planificació lingüística va ser durant la dècada dels anys 30 un tema important en els debats de l'esfera política.

5.4.1 Escola de Marr

Al canvi d'actitud que les elits polítiques promovien cal afegir l'entrada d'una nova corrent de pensament, defensada per Nikolai Marr. Aquest lingüista va crear una teoria monogenètica del llenguatge en la qual s'estipulava que la llengua era part d'una superestructura subordinada a la societat, per la qual cosa, si la societat canviava, també ho faria la llengua. Aquesta idea, aplicada a la teoria marxista, significava que la llengua anava subjecte a la classe social, i es desentenia d'ètnies i nacionalitats, segons Hur (1988: 38). Marr era partidari de l'alfabet llatí i de la promoció de les llengües nacionals, ja que identificava el rus i l'alfabet ciríl·lic amb el passat capitalista i imperialista, del qual creia que s'havia de fugir per aconseguir les masses. Aquesta disposició, que era àmpliament compartida a zones del centre d'Àsia i a institucions de moltes repúbliques, va frenar l'entrada del rus a diferents àmbits de la societat, indica Crisp (1989: 32).

Ben al contrari, Stalin sostenia que les llengües es mantien paral·lelament als canvis de la societat. Alguns autors coincideixen en la postura de Stalin. Lewis (1972: 51) transmet que la postura de Stalin era que la cultura sí que depenia de la classe social que dominés, i per tant, podia ser socialista o burgesa, però no la llengua, que era comuna al conjunt de les persones. Aquesta visió, compartida per Hur (1988: 39), feia que Stalin cregués que el rus havia perdurat al llarg de la història en la societat feudal, capitalista, i ara, socialista, i que havia de ser la llengua de cultura. Posteriorment, Stalin va purgar Marr i algun dels seus defensors, apartant-los com a membres del Comitè d'Alfabet.

5.4.2 Stalin sobre el marxisme i els problemes de la lingüística

Les qüestions tractades a l'apartat anterior s'aclareixen amb més profunditat en aquest apartat en què es comenta la postura de Stalin en base a un seguit de cartes publicades el 1950 en les quals responia sobre qüestions lingüístiques a alguns camarades. Aquestes cartes van servir per refutar les teories de Marr, i tot i que són posteriors a l'època que es tracta en l'apartat 5.4, ajuden a entendre el canvi de postura de l'opinió pública de prioritzar les llengües nacionals a situar el rus a l'eix central.

Per explicar que la llengua no és un sistema que pertany a una classe social però sí a una nació, Stalin (1950: 3-5) fa esment al cas de Rússia, en el qual s'ha destruït una base vella, la

capitalista, i se n'ha construït una nova, la socialista, amb noves estructures de poder, noves institucions polítiques i jurídiques però no una nova llengua. Comenta que per la superació d'una base vella cal una superestructura que la confronti i que ajudi a formar i cimentar una base nova i que la llengua no sorgeix de cap superestructura ni de cap base, ni vella ni nova. Per Stalin la llengua és una conseqüència de la història de la societat i de la història de les bases, constituïda a través dels segles. Un argument que nega el component de classe de la llengua és que, de la mateixa manera que el rus havia perdurat durant la transició d'una base vella a una base nova, també ho havien fet altres llengües com l'ucraïnès, el bielorús o el tàrtar, llengües que van servir al règim burgès de les seves nacions tant bé com al règim socialista. Stalin creia que les capes superiors de la societat buscaven distingir-se de les populars per mitjà de la llengua amb la imposició d'expressions pròpies, però entenia que aquestes diferències representaven un percentatge petit de l'ús, i que la massa restant de les formes lèxiques eren comunes a tots els estrats de la societat. Criticava aquelles persones que no compartien l'existència d'una llengua nacional i en culpava la literatura, àmbit en el qual sovint es feia la distinció de "llengua de l'aristocràcia" i "llengua del proletariat", que atribuïa un llenguatge refinat a la primera i mots vulgars a la segona.

En aquestes cartes es tracta la idea de la fusió de les llengües des de dos punts de vista. En el primer, Stalin (1950: 20) explica que les llengües es formen amb el desenvolupament i perfeccionament d'elements de les ja existents i per una acumulació gradual i prolongada. Aquesta idea fa referència al contacte entre dos llengües, amb el consegüent desgast d'una en favor de l'altra. El segon punt de vista és el que obeeix a l'internacionalisme del socialisme i va ser comentat al 16è Congrés de l'URSS l'any 1930. Aquesta idea, tal com diu Stalin (1950: 31), estipula que amb el triomf i consolidació del socialisme a escala mundial les llengües nacionals es fusionen en una nova llengua comuna que no és ni el rus ni l'alemany, sinó que serà una llengua nova.

Stalin, que com s'ha comentat prèviament, creia que la llengua no és inherent a la classe però sí la cultura, defensava doncs, que la llengua i la cultura eren dues entitats que no estaven estrictament lligades. Aquesta idea creava una realitat difusa pel que fa a l'ús de les llengües i el seu paper com a constructores d'identitats nacionals i com a mitjà d'arrelament cultural. Si feia veure a les repúbliques no russes que la llengua nacional no necessàriament era un element cultural, podria persuadir les masses d'aprendre rus.

5.5 Nova posició pel rus: finals de la dècada dels anys 30 i anys 40

L'any 1939, les autoritats russes apostaven pel rus com a llengua oficial *de facto*, assenyala Pavlenko (2008: 281). Tot i així, amb l'esclat de la Segona Guerra Mundial, es va destinar molta part dels pressupostos a la creació d'armament, a reforçar l'exèrcit i a la seguretat nacional. A causa d'això, la planificació lingüística va perdre importància i es van reduir els diners destinats a l'ensenyament, i en particular, a l'ensenyament del rus arreu de l'URSS, per la qual cosa, va haver-hi escassetat de materials didàctics en rus i se'n va frenar l'aprenentatge, tal com indica Crisp (1989: 40).

5.5.1 Migració interna: guerra i russificació

La guerra i la introducció del rus com a assignatura van produir una migració notable. D'una banda, moltes persones (homes i en menor mesura, dones) van ser cridats a la guerra per formar amb l'Exèrcit Roig, que va arribar als 5 milions de soldats l'any 1940 segons Àlvaro (2017: s. n.). Per la seva banda, Yegorov (2017: s. n.) calcula que 34,5 milions de persones es van mobilitzar durant la guerra, i en total hi van participar 11 milions de soldats, tenint en compte que a mesura que molts morien, anaven reclutant-ne més. Per entendre aquesta mobilització massiva, cal considerar que l'extensió del territori soviètic feia que hi hagués diversos fronts i a més, molts soldats estaven a la rereguarda o mobilitzats a l'est de l'URSS per si esclatava la guerra amb el Japó. D'altra banda, va haver-hi força migració de professors de rus a les escoles de fora de la RSFSR. A la RSS d'Armènia, per exemple, hi havia 470 professors de rus l'any 1938, i l'any 1940 ja eren 1295. A la zona del nord, que era un territori fred, apartat del nucli econòmic i poc poblat, l'any 1949 el 60 % dels professors provenien d'altres àrees i se'ls oferien sous més alts per atraure'ls, segons Lewis (1972: 73, 186). El plantejament d'enfortir el rus de forma progressiva, va ser previst per molts immigrants russos de les repúbliques perifèriques, que no van sentir la necessitat d'aprendre altres llengües i no es consideraven colonitzadors perquè concebien l'URSS com un sol país, assegura Fouse (2000: 8).

Als factors anteriors se'ls suma el fet que molta gent va desplaçar-se per culpa de les purgues de Stalin, fugint de la persecució a altres repúbliques. Grenoble (2003: 18) insisteix que l'índex de natalitat de les zones eslaves va disminuir i va pujar el de les zones turques i a més, començava a haver-hi nounats entre parelles de diferents ètnies a moltes zones de l'URSS.

5.5.2 Renovació del sentiment patriòtic soviètic

Durant les dues primeres dècades de l'URSS el patriotisme soviètic es basava en la riquesa de les nacions i la unitat de totes les repúbliques, però a partir dels anys 40 això va canviar. L'abandonament de l'alfabet llatí, la implantació del rus a les escoles i la unitat de les repúbliques durant la guerra van capgirar la situació. Tal com diu Hur (1988: 37), es va experimentar un nou sentiment nacional associat amb la cultura i la llengua russa. El rus va començar a ser vist com la llengua del socialisme, i la cultura i el seu aprenentatge es va percebre com una cosa beneficiosa per tothom. Malgrat aquesta renovació patriòtica, a causa de la guerra, en algunes zones va créixer el sentiment nacional i les autoritats soviètiques van atorgar certs privilegis, com és el cas de la RSS d'Armènia, on es va modificar l'ortografia, excloent elements introduïts pels planificadors soviètics, assenyala Lewis (1972: 72).

5.5.3 Consolidació del rus: cultura i planificació lingüístiques fins la mort de Stalin al 1953

Entrats ja als anys 40, el nou rol de la cultura i la llengua russa penetren a les repúbliques fora de la RSFSR, fet que durarà fins la mort de Stalin i l'arribada de Khrushov al poder. La idea central era que la població de les repúbliques perifèriques concebessin el rus com la llengua de progrés, literària, dels avenços científics i tecnològics. L'economia i la política van jugar un paper fonamental i la cúpula dirigent argumentava que el rus havia de ser la llengua de comunicació en les relacions comercials i institucionals entre les repúbliques, relacions que necessitaven renovar-se i créixer després de la guerra. Les autoritats soviètiques creien que era coherent que el rus fos el mitjà de comunicació entre russos, russos amb no russos i no russos amb no russos.

El rus va influir les altres llengües en molts aspectes: des de la sintaxi, fins a la pronúncia, passant per l'ortografia i, sobretot, el lèxic. Alòs (2016: 24, 35) diu, d'una banda, que es van incorporar mots del rus a altres llengües de forma massiva sense cap adaptació, ni ortogràfica ni fonètica, fins i tot quan això entrava en conflicte amb les normes ortogràfiques de la llengua local, assimilant així el sistema fonètic rus i, de l'altra, que a la RSFSR "l'ensenyament en les llengües minoritzades va passar a ser només per a les més parlades, a l'interior d'algunes repúbliques i pràcticament circumscrita als pobles i als quatre cursos de primària". Per la seva

part, Lewis (1972: 72) agrega que a la RSS de Letònia, l'any 1947 ja hi havia 40 000 paraules russes acceptades i a la RSS d'Armènia, l'any 1950, la Comissió de Terminologia va introduir 18.000 termes mèdics i 13.000 paraules de terminologia legal. Quant a les formes sintàctiques de les llengües nacionals, Comrie (1981: 34) expressa que es van veure influïdes ja des de les primeres dècades de l'URSS a causa que molts materials didàctics i publicacions de tot tipus es traduïen del rus.

El nou model lingüístic i la nova categoria del rus va causar, com indica Zamyatin (2014: 78), que els russos fossin l'única nacionalitat que gaudia de drets lingüístics arreu de la Unió. Tot i aquest privilegi del rus, Hur (1988: 25) defensa que no es va acabar amb les llengües nacionals, i la gent de les repúbliques fora de la RSFSR, que en molts llocs havien manifestat una actitud antirussa, van mantenir la llengua materna com a primera llengua.

Durant els anys posteriors a la guerra i fins la mort de Stalin l'any 1953, el rus va projectar-se encara més a les repúbliques perifèriques i això va tenir dos efectes. El primer va ser l'empitjorament d'estatus d'algunes llengües amb història i un gran nombre de parlants, com és el cas de l'ucraïnès i el bielorús, que se les va definir com a variants del rus. El segon efecte el van experimentar algunes llengües com l'armeni o el georgià, que van despertar cert sentiment de resistència enfront del rus i la població va mantenir el seu ús, com indica Fouse (2000:8).

5.6 Període de Khrusxov

Khrusxov va ser la persona que va haver de fer front a l'herència centralitzadora de la política del seu predecessor. El període del nou dirigent va ser calmat en matèria lingüística; es va centrar en l'educació i es va caracteritzar pel retorn al foment de les llengües nacionals, ja que s'havia considerat que el rus ja estava consolidat com a llengua amb més parlants de la Unió. Les altes esferes de la política creien que l'URSS havia entrat en un període de consolidació del socialisme i les pràctiques anteriors van ser revisades i reformades, amb crítiques públiques al mandat de Stalin. Paral·lelament, Khrusxov va rebaixar la glorificació a Stalin i al rus. En les seves aparicions es referia al rus com la "llengua de comunicació" o "llengua de la cultura russa" explica Kreindler (1989: 47, 51). En aquesta etapa, la població ja estava altament alfabetitzada i a les repúbliques fora de la RSFSR l'alumnat finalitzava els estudis obligatoris amb coneixement de la llengua nacional i el rus.

Per desmarcar-se de les pràctiques centralitzadores de Stalin, a la celebració del 20è Congrés del Partit l'any 1956 es van aprovar lleis que transferien competències del Partit Central a les repúbliques, per exemple, la possessió d'alguns sectors estratègics de l'economia o la cessió de funcions als ministeris de justícia de cada república. A la RSS de Tadjikistan, per exemple, es va aprovar un Decret Oficial el 1961 pel qual calia que les lleis es publiquessin almenys en rus, en uzbek i en tadjik, i que en zones amb minories nacionals calia fer-ho en les seves llengües, com és el cas del kirguís. Tot i aquests canvis, l'educació seguia sent responsabilitat de les autoritats centrals, com amb Stalin. L'Institut Científic de Recerca i l'Acadèmia de Ciències Pedagògiques de la RSFSR s'encarregaven de dissenyar els materials didàctics i dirigir els currículums i els continguts de totes les assignatures, com indica Lewis (1972 : 77, 159).

A l'últim, cal fer esment a la resistència dels governs d'algunes repúbliques a l'entrada del rus com a llengua vehicular al sistema educatiu, que com aporta Kreindler (1989: 50), va quedar en un estadi formatiu fins l'arribada de Bréjnev el 1964.

5.6.1 Reformes educatives

Pel que fa a l'educació, la gran mesura sota el mandat de Khrusxov va ser l'any 1958, amb la creació d'un sistema d'escoles a les repúbliques no russòfones la llengua vehicular de les quals era el rus. D'aquesta manera, es donava a les famílies la llibertat d'elecció sobre l'ensenyament dels infants. La possibilitat de poder triar entre un model d'escola en llengua nacional o un en rus implicava, segons Hur (1988: 40), una marginació en favor del rus, perquè l'elecció es triava en molts casos, sota la condició que el rus oferia oportunitats laborals més àmplies i tenia més presència al món acadèmic i al món científic. Zamyatin (2012: 19) comenta que en els anys posteriors a Khrusxov es va fer evident la deterioració que aquesta mesura va comportar per a les llengües nacionals, ja que van deixar de ser obligatòries i van perdre presència a les aules, passant a ser, en alguns casos, assignatures de contingut. A més, reforça la seva visió amb dades de 1980, segons les quals només un 9 % dels alumnes a la RSFSR estudiava a escoles no russes, i en total, s'ensenyava 44 llengües, de les quals 18 eren vehiculars i 26 eren assignatures. Contràriament, Fouse (2000:7) afirma que el canvi va ser vist de forma positiva a moltes comunitats, que el van concebre com una ajuda pel desenvolupament intel·lectual, i que això ho demostren dades del cens de 1979, en el qual es va recollir que el 62 % de la població no russa tenia coneixement del rus i el 93 % veia la llengua nacional com la seva llengua mare.

L'ensenyament en llengües nacionals va deixar de ser obligatori i això va fer que els defensors de l'ideari de Lenin criticuessin la nova mesura titllant-la d'utilitarista i esmentant que portava a la categorització de les llengües i manifestaven que, en comptes de voler allunyar-se de les polítiques de Stalin, les estava seguint, en tant que reforçava encara més el rus. Segons relata Kreindler (1989: 49, 50) les llengües nacionals eren marginades de les aules de les escoles russes, perquè es premiava el mètode directe, i per tant, la comunicació havia de ser en rus.

5.6.2 Impacte de la Reforma de 1958

La implantació del rus com a llengua vehicular va ser un fet força caòtic i desigual. Hi va haver molta variació a les diferents repúbliques en el percentatge d'alumnes instruïts en llengües nacionals o en rus i el curs en què es va produir el canvi no va ser el mateix arreu de la Unió. Kreindler (1989: 50) explica que mentre a la RSSA de Karèlia la instrucció en rus començava al primer curs, a la RSSA de Txuvàixia es va fer al vuitè curs i a partir de 1963 es feia el canvi al cinquè curs. Pel que fa a l'alumnat instruït en rus o llengües nacionals, Grant (1989: 74) aporta que a les capitals de repúbliques com la RSS d'Uzbekistan, la RSS d'Armènia o la RSS de Geòrgia, amb llengües amb certa tradició literària, el percentatge de tria de les escoles nacionals era aproximadament del 80 %, però aquesta dada s'invertia a les repúbliques més petites.

La majoria d'autors coincideixen que la implantació del rus es va fer en un moment en el qual les llengües nacionals tenien un ús prou estès a les repúbliques i que, per tant, no els va afectar greument. Pel que fa a les dades censals de 1970, el 99 % de la població de l'Àsia Central parlava la llengua nacional com a primera llengua i el 22 % de la gent veia el rus com la seva segona llengua.

Per concloure, cal destacar l'aportació de Pavlenko (2008: 282) sobre el resultat de la introducció d'escoles russes a les repúbliques perifèriques. Aquesta autora esmenta que, a partir d'aquesta etapa, es va evidenciar el fet que els russoparlants es podien permetre ser monolingües, els parlants de llengües nacionals havien de ser bilingües i els parlants de llengües nadiues havien de ser o bilingües, amb el rus com a segona llengua, o plurilingües, amb el coneixement d'una llengua nacional, la seva llengua nadiua i el rus.

5.6.3 Aprenentatge de segones llengües

L'any 1961 el Govern del Regne Unit va arribar a un acord amb el Govern de l'URSS per investigar sobre l'educació bilingüe i l'ensenyament de segones llengües. Al 1962 tres investigadors van estar durant tres setmanes recollint informació a escoles de llocs com Moscou, Sant Petersburg i a Tiflis, la capital de la RSS de Geòrgia. Glyn Lewis va ser l'encarregat de redactar un informe del qual es destacaran els punts més importants per tal d'ampliar la realitat de la planificació lingüística de l'època, que tenia com a objectiu desrussificar l'URSS.

Primerament, cal esmentar que en el Consell de Ministres que va tenir lloc a Pravda el 1961 es va acordar que calia fer un pla anual per gestionar el material necessari per a l'ensenyament de segones llengües a les escoles. En segon lloc, l'informe comenta que el mètode d'aprenentatge aplicat fins llavors no era gaire efectiu perquè es tractava la llengua com una disciplina de coneixement i no com un mitjà de comunicació i s'ensenyaven els aspectes de la llengua (lèxic, gramàtica, sintaxi...) de forma separada. En tercer lloc, es tracta positivament el fet que des de 1954, l'anglès s'ensenyés a l'alumnat de set anys a les escoles de les grans ciutats de la RSFSR i la RSS d'Ucraïna per mitjà d'un programa basat en la tècnica de la imitació. En darrer lloc, l'informe explica que a partir de 1960 a Kharkov (RSS d'Ucraïna) s'emetia a mode experimental un programa televisiu anomenat *Everyday English by Television* i la seva bona acollida va fer que es treballés en la creació de programes similars a més repúbliques.

La taula que es presenta a continuació té dades dels censos de 1970 i 1979. Després de Khrushxov es va seguir amb el model educatiu que aquest havia implantat. A la taula següent es pot observar que les mesures dels períodes anteriors van mantenir les llengües nacionals com a llengües de prestigi a les repúbliques i que el rus va ser la segona llengua de molta part de la població no russa.

⁴ Taula 2. Percentatge de gent que tenia el rus com a segona llengua i percentatge de gent que veia la llengua nacional com la seva llengua mare.

Bilingüisme del rus i retenció de la llengua mare				
Nacionalitat/Anys	Percentatge de població amb rus fluït com a segona llengua		Percentatge de població que veu la llengua nacional com a llengua mare	
	1970	1979	1970	1979
Russos	0,1 %	0,1 %	99,8 %	99,9 %
Ucraïnesos	36,3 %	49,8 %	85,7 %	82,8 %
Bielorussos	49 %	57 %	80,6 %	74,2 %
Estonians	29 %	24,2 %	95,5 %	95,3 %
Moldaus	36,1 %	47,4 %	95 %	93,2 %
Uzbeks	14,5 %	49,3 %	98,6 %	98,5 %
Kirguisos	19,1 %	29,4 %	98,8 %	97,9 %
Txuvàixos	58,4 %	64,8 %	86,8 %	82,7 %

En aquesta taula s'observa diferents fets. D'una banda es veu l'increment del coneixement del rus a les repúbliques els anys posteriors a Khrusxov i de l'altra, els alts percentatges de la població de les repúbliques que concebia la llengua de la seva nacionalitat com la seva llengua mare. De les dades de columnes del coneixement del rus com a segona llengua es dedueix l'impacte de la creació d'escoles russes a les repúbliques no russes. Conseqüentment, aquesta penetració del rus com a segona llengua, va implicar el fenomen que s'observa a les dues columnes del percentatge de gent que percebia la llengua nacional com la seva llengua mare. La creació d'escoles russes va fer que certa població de les repúbliques no russes deixés de concebre la llengua nacional com la seva llengua mare. Per exemple, en només nou anys, a la RSS d'Ucraïna aquest percentatge va disminuir gairebé tres punts i a la RSS de Bielorrússia, més de sis.

Obeint aquestes dues variables de la taula, encaminaríem la continuació d'aquest treball cap a l'anàlisi de la planificació lingüística posterior a Khrusxov fins la caiguda de l'URSS, amb l'objectiu de detectar si el rus va seguir creixent en nombre de parlants com a segona llengua, i si això va afectar les identitats lingüístiques de les repúbliques no russes. A més, la recerca

futura podria ampliar horitzons i anar orientada en la mateixa direcció des de la caiguda de l'URSS fins a l'actualitat.

6. Discussió

En aquest apartat es fa una discussió dels elements més destacables de l'anàlisi anterior. Es tenen en compte les mesures preses en els camps de l'educació i la nació i es tracta la situació de les llengües des del seu estat anterior a l'URSS fins al final del mandat de Khrushxov. A més, es valoren i els objectius de la planificació lingüística soviètica i la seva utilitat.

La planificació lingüística soviètica sembla en tot moment una confrontació dialèctica i una presa de decisions constant en favor del socialisme. Els primers anys els dirigents soviètics van assolir de manera efectiva la integració de les nacions i van saber crear un sentiment nacional basat en el respecte a la diversitat. Van saber llegir el context de diversitat de llengües i el van aprofitar per crear escoles i institucions locals a les repúbliques a la vegada que van reduir l'analfabetisme. Fomentaven les llengües nacionals i rebaixaven l'analfabetisme a la vegada. Els interessava que fora de la Unió hi hagués la percepció que la població soviètica era lletrada i entenia els fonaments del socialisme, per així poder ajudar en la seva internacionalització. Entrats els anys 30, un cop ja havien assegurat les llengües nacionals i reduït l'analfabetisme, van entendre que per consolidar l'economia de la Unió calia estimular la cooperació entre repúbliques, i que el rus, com que era la llengua més parlada i la llengua de la república més important, havia de ser la llengua de comunicació. Per aquest motiu el van introduir a totes les escoles el 1938. Els següents anys van estar marcats per la Segona Guerra Mundial, i la victòria soviètica va reforçar el sentiment de pertinença a un estat comú. La presència del rus a les repúbliques es va incrementar fins la mort de Stalin i l'arribada al poder de Khrushxov. El nou dirigent va dur a terme polítiques desestalinitzadores, amb l'objectiu de millorar l'opinió pública global. Va atorgar funcions a les repúbliques a la vegada que introduïa l'opció d'escolaritzar l'alumnat en rus fora de la RSFSR, fet que va ser vist com un reforç encobert al rus, ja que les llengües nacionals deixaven de ser obligatòriament vehiculars.

L'educació i el sentiment nacional van tenir un rol central en el projecte lingüístic soviètic. Sabien que l'educació era fonamental per elevar la consciència del proletariat i per aconseguir la seva emancipació i, per això, la reducció de l'analfabetisme va ser una qüestió prioritària. La creació d'escoles nacionals i la introducció del rus com a assignatura semblen força positives per l'estabilitat de l'URSS per dos motius. Primer, amb les escoles es suavitzava els conflictes nacionals, i segon, es promovia la comunicació entre comunitats a través del rus. Hi ha fortes evidències per afirmar que en poc més de mig segle es va passar de tenir una majoria social

analfabeta a que cert percentatge de població fos bilingüe a les repúbliques no russes. Per exemple, Grant (1989: 50) compta que a la RSS de Lituània, la RSS de Bielorússia i a la RSS de Letònia, entre d'altres, més de la meitat de la població es considerava competent en rus, segons el cens de 1970.

El sentiment nacional va dirigir-se inicialment cap a la riquesa de la diversitat de les nacions, amb l'objectiu de configurar un estat unificat i demostrar que el benestar social es podia aconseguir per mitjà del socialisme, més enllà de l'emancipació nacional. Amb el pas dels anys, aquest sentiment basat en el respecte comú va ser abandonat en favor de la cultura i la llengua russa i va sorgir un nou patriotisme. Aquesta nova sensibilitat es va allargar fins el període de Khrusxov, que va criticar les pràctiques anteriors. És evident que hi va haver tres línies argumentals i que cadascuna d'elles es va reflectir en estratègies orientades cap a un nou model que superava l'anterior. Resulta indiscutible que les polítiques lingüístiques inicials van tenir un plantejament sociolingüístic i cap als anys 30 van adquirir un caràcter instrumental, que es va allargar fins al mandat de Khrusxov, en el qual es va fer un balanç entre les llengües nacionals i la funcionalitat del rus.

La configuració de l'estat com una unió de repúbliques va dotar de sobirania pròpia nacions que fins aleshores no n'havien tingut. Moltes nacions que eren durant el tsarisme comunitats ètniques van passar a ser unitats territorials definides i amb institucions polítiques. Resulta evident, per tant, que aquest canvi de l'era soviètica va millorar la situació de molts territoris.

Pel que fa a la planificació lingüística, cal dir que va resultar positiva pel rus, per les llengües nacionals, per les llengües nadiues i per les llengües que no tenien sistema d'escriptura i van rebre'n un. El repte inicial dels soviètics, que era integrar les diferents nacionalitats, va quedar força satisfet perquè va suavitzar els conflictes ètnics i territorials que s'arrossegaven des del tsarisme.

El rus va expandir el seu abast, atès que va esdevenir la segona llengua de la majoria de la població de moltes repúbliques. Les llengües nacionals van esdevenir representatives de cada nació, i tot i que algunes ja tenien certa presència a les institucions, moltes altres van esdevenir llengües literàries, culturals i de transmissió del coneixement científic, fet que les va situar a l'alçada del rus. Segons Lewis (1962: 13), el 41 % de les escoles de l'URSS instruïa en la llengua nacional de cada república. Les llengües de minories nacionals van tenir presència a les

escoles i a la vida quotidiana, i es va encoratjar els parlants d'aquestes llengües a aprendre'n altres de grans comunitats properes. Tot i així, explica Zamyatin (2012: 21) que llengües com el iucaguir o el levenki eren llengües vehiculars a les escoles per un nombre de nens i nenes que es compta per desenes. Les llengües sense sistema d'escriptura, que a priori eren les més susceptibles de desaparèixer van adquirir-ne un. Per tant, podríem aventurar-nos a dir que, en línies generals, la planificació lingüística soviètica va respectar les llengües, concebant-les de dues formes: com a fonts de riquesa cultural i com a mitjà de comunicació.

Cal esmentar que en cap document consultat es menciona cap mesura, debat o observació en relació amb llengües en perill d'extinció. Sembla coherent pensar que això es deu al fet que el Govern no en devia concebre l'extinció com una qüestió prioritària en aquell context històric. Per aclarir-ho, ens va servir molt la consulta que vam fer a l'Hèctor Alòs, professor i investigador expert en el txuvaix, la llengua nacional de la RSSA de Txuvàixia dins de la RSFSR. Ell argumenta que no es tenia coneixement del que implicava la pèrdua de llengües en aquella època i que l'extinció de llengües es veia com un procés puntual i natural. Afegeix que molt probablement els dirigents de l'URSS no tindrien consciència que les seves polítiques poguessin ser perjudicials per les llengües.

Alòs (comunicació personal mitjançant correspondència digital, 1 de maig de 2019) comenta que fins als anys 60, quan va néixer la sociolingüística nord-americana, no s'havien plantejat els rols de les llengües. Kreindler (1989: 48) comenta que aquest canvi també va succeir a l'URSS, i el pes de les llengües nacionals va ser qüestionat l'any 1958, en plena desestalinització. Es va revisar la concepció que s'havia tingut del rus com a llengua útil per la comunicació i de les llengües nacionals com a transmissores de la cultura. Tot i aquesta crítica cap a la visió anterior, a l'URSS no es va oficialitzar cap llengua i l'oficialitat va mantenir-se reservada a les repúbliques. Per història i identitat nacional, ús a l'esfera pública i privada, a l'educació, al treball i al mitjans de comunicació, semblaria coherent que hi hagués un estatus de cooficialitat a nivell estatal pel rus i altres llengües nacionals.

Per acabar, cal esmentar que el fet que no hi hagués llengües oficials a la Unió no va esdevenir una barrera per les llengües nacionals a l'educació. De fet, com s'ha vist a l'anàlisi hi havia escoles la llengua vehicular de les quals era la llengua d'una altra república o d'un grup ètnic (l'ucraïnès a la RSFSR o l'hebreu a la RSS d'Ucraïna). Per establir paral·lelismes a la nostra realitat més propera, aquest fet seria inèdit a Catalunya o Espanya, on no s'ensenya el català, el

gallec, l'asturià o l'èuscara a les escoles fora dels seus territoris de parla, ni hi ha escoles on s'imparteixi classe en llengües estrangeres, amb poblacions estrangeres similars al cas de l'URSS. Es pot creure que el model de l'URSS és més respectuós amb les minories nacionals, però per contra, es podria argumentar que aquestes escoles promourien la segregació, fet que dificulta l'elecció d'un model o altre.

7. Conclusions

En aquest treball s'ha fet una anàlisi documental de la planificació lingüística soviètica. Un cop desenvolupades l'anàlisi i la discussió, es pot valorar la consecució dels objectius del treball. Al llarg de l'anàlisi s'ha investigat a partir dels objectius marcats i s'ha comprovat que l'estabilitat de la Unió era una qüestió prioritària i per això van configurar un sistema de repúbliques i les van dotar d'autonomia. S'ha constatat que el model socialista no buscava la confrontació ètnica perquè entenia que els antagonismes entre persones eren causats per la pertinença a una classe. A més, s'ha vist que en favor del benestar entre ètnies i nacionalitats, la planificació lingüística va dotar les repúbliques amb les eines necessàries per protegir les llengües i va servir com a eina per integrar les nacionalitats en un nou estat. Tenint en compte la situació lingüística que hi havia al període tsarista, sembla evident que durant el període soviètic la situació de les llengües nacionals i nadiues va millorar.

Als inicis de l'URSS, es van promoure polítiques per a les nacions, entre les quals hi havia la creació d'escoles on s'impartís classe en les llengües locals. A més, es va fer tres intents de canvi d'alfabet (primer al ciríl·lic, després al llatí i de nou al ciríl·lic) mesura per la qual s'intentava unificar les nacions. Als anys 30, quan ja hi havia més estabilitat política, es va començar a reduir l'analfabetisme i es va començar a veure el rus com una llengua de progrés. Era la llengua que més en contacte estava amb altres llengües del territori i era, segons els dirigents soviètics, ideal per la comunicació entre nacions. A més, era la llengua de transmissió científica i de funcionament al Partit. Tot això va fer que s'introduís com a assignatura a les escoles l'any 1938.

La dècada dels anys 40 va ser d'influència del rus a les altres llengües, i amb la victòria a la Segona Guerra Mundial es va experimentar un nou sentiment patriòtic lligat a la cultura russa. Durant els anys 30 i 40, Stalin havia influït molt en la vida política, per mitjà del control d'algunes institucions, però quan va morir l'any 1953, va arribar a poder Khrushxov, qui va revisar les polítiques anteriors a l'URSS. Va donar més competències a les repúbliques amb l'objectiu de descentralitzar l'URSS i la mesura més destacada que es va fer al seu mandat va ser el 1958, amb la creació d'escoles russes a les repúbliques no russes. Va donar a les famílies l'opció d'escolaritzar els infants en rus o en la llengua local. Aquesta mesura va significar certa llibertat de tria però també implicava que les llengües nacionals i nadiues deixessin de ser obligatòries a l'ensenyament.

En darrer lloc, cal destacar que a més de ser una eina per la qüestió nacional, la planificació lingüística soviètica va servir per ajudar al desenvolupament de la societat. Les llengües van servir a l'URSS per la difusió de coneixement tècnic i científic, per reduir l'analfabetisme, per impulsar les llengües nacionals com a llengües literàries i per facilitar la comunicació entre repúbliques.

8. Bibliografia

Alòs, Hèctor. L'ortografia txuvàixia en els anys vint i trenta: un exemple dels canvis en la política lingüística soviètica i les seves conseqüències. *Kataluna Esperantisto, llengua internacional i drets lingüístics*. Revistes catalanes amb accés obert (RACO), 2016. Núm. 33. [Consulta: 9 abril de 2019]. Extret de:

<https://www.raco.cat/index.php/KatalunaEsperantisto/article/view/318779/409004>

Alòs, Hèctor. Les conseqüències de les polítiques lingüístiques soviètica i russa: l'exemple txuvaix. *Revista de llengua i dret*. Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona, 2017. [Consulta: 9 abril de 2019]. Extret de: <https://eapc-rld.blog.gencat.cat/2017/06/08/les-consequencies-de-les-politiques-linguistiques-sovietica-i-russa-lexemple-txuvaix-hector-alos-i-font/>

Alpatov, Vladimir Mikhajlovich. Scripts and Politics in the USSR. *Studi Slavistici*, 2017. ISSN 1824-7601. [Consulta: 6 de maig de 2019]. Extret de:

<http://www.fupress.net/index.php/ss/article/view/21936>

Álvaro, Hugo. El Ejército Rojo en la Segunda Guerra Mundial, un paradigma de innovación-involución-recuperación-sublimación. *Grupo de Estudios en Seguridad Internacional*. Granada: Universidad de Granada, 2017. [Consulta: 29 d'abril de 2019]. Extret de: <http://www.seguridadinternacional.es/?q=es/content/el-ej%C3%A9rcito-rojo-en-la-segunda-guerra-mundial-un-paradigma-de-innovaci%C3%B3n-involuci%C3%B3n>

Behrent, Megan. Education, literacy, and the Russian Revolution: A look at the struggle for a liberatory education in revolutionary Russia. *International Socialist Review*. N. 82. [Consulta: 17 d'abril de 2019]. Extret de: <https://isreview.org/issue/82/education-literacy-and-russian-revolution>

Comrie, Bernard. *The Languages of the Soviet Union*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981. ISBN 978-0521298773

Crisp, Simon. *Soviet Language Planning since 1917-53*. London: Macmillan, 1989. ISBN 0-333-48330-8

De Aranegui, Manuel. El régimen parlamentario en la Unión Soviética. *Revista de estudios políticos*. Centro de estudios políticos y constitucionales: 1971. [Consulta: 7 d'abril de 2019].

Extret de:

<http://www.cepc.gob.es/publicaciones/revistas/revistaselectronicas?IDR=3&IDN=560&IDA=9090>

Fouse, Gary. *The Languages of the Former Soviet Republics*. Lanham: University Press of America, 2000. ISBN-0-7618-1607-0

Grant, Nigel. *Mechanisms: Policy Formation and Implementation*. London: Macmillan, 1989. ISBN 0-333-48330-8

Grenoble, Leonore. *Language Policy in the Soviet Union*. Hanover: New Hampshire, Kluwer Academic Publishers, 2003. ISBN 1-4020-1298-5

Hur, Seung-Chul. *Language shift and bilingualism in the in the Soviet Union : language aspects of ethnic relations*. Corea: Hansing, 1988.

Leprêtre, Marc. Política lingüística a la Federació Russa: Diversitat lingüística i identitat nacional. *Noves SL.: Revista de sociolingüística*, ISSN 1695-3711, N°. 1 (primavera), 2002.

[Consulta: 4 d'abril de 2019]. Extret de:

<http://www.gencat.cat/llengua/noves/noves/hm02primavera/internacional/marc.pdf>.

Lewis, Glyn. Foreign and second language teaching in the USSR. *British Council*. ETIC Occasional Papers 1. London: 1962. [Consulta: 6 de maig de 2019].

Lewis, Glyn. *Multilingualism in the Soviet Union*. California: Mouton, 1973. ISBN 978-9027923523

Kirkwood, Michael. *Language planning in the Soviet Union*. London: Macmillan, 1989. ISBN 0-333-48330-8

Kreindler, Isabelle T. *Soviet Language Planning since 1953*. London: Macmillan, 1989. ISBN 0-333-48330-8

Pavlenko, Aneta. *Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory*. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 11, 2008: 275–314. Extret de: <https://doi.org/10.1080/13670050802271517>

Pavlenko, Aneta. *Russian as a lingua franca*. *Annual review of Applied Linguistics*. USA: Cambridge University Press, 2006. [Consulta: 7 de maig de 2019]. Extret de: www.anetapavlenko.com/pdf/ARAL_2006.pdf

Stalin, Ióssif. *Acerca del marxismo en la lingüística*. Correspondència: 1950. [Consulta: 4 de maig de 2019]. Extret de : <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:WC7wkHA-LiYJ:https://www.bcn.cl/obtienearchivo%3Fid%3Ddocumentos/10221.1/44347/1/225842.pdf%26origen%3DBBDigital+&cd=2&hl=ca&ct=clnk&gl=es>

Trepat, Cristòfol A.; Freixenet, Dolores; Fernández, Elvira; Tatché, Eulàlia. *Història del món contemporani*. Barcelona: Barcanova, 2009. ISBN 978-84-489-2322-8

Yegórov, Boris. *Cómo fue la gran movilización soviética para luchar contra la Alemania nazi. Russia Beyond*. [Consulta: 29 d'abril de 2019]. Extret de: <https://es.rbth.com/historia/79364-gran-movilizaci%C3%B3n-sovi%C3%A9tica-luchar-alemania>

Zamyatin, Konstantin. *The Education Reform in Russia and its Impact on Teaching of the Minority Languages: An Effect of Nation-Building?*. University of Helsinki: *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 2012. Extret de: <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2012/Zamyatin.pdf>

Zamyatin, Konstantin. *An official status for minority languages?*. *Uralica Helsingiensia* 6. Helsinki: Sastamala, 2014. ISBN 978-952-10-9717-1 [Consulta: 7 d'abril de 2019]. Extret de: <https://www.google.es/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwiT67SNgpniAhUDzYUKHRKdBIkQFjAAegQIABAC&url=https%3A%2F%2Fhelda.helsinki.fi%2F>

[bitstream%2Fhandle%2F10138%2F42394%2Fzamyatin_thesis.pdf&usg=AOvVaw3yb7zUDCAIrHWmCWqTLeZ6](https://bitstream.handle.com/10138/42394/zamyatin_thesis.pdf&usg=AOvVaw3yb7zUDCAIrHWmCWqTLeZ6)